

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA ÇAĞDAŞLARI ARASINDA GIORGIO BASSANI

Zuhal YILMAZ*

Özet

İkinci Dünya Savaşının ardından İtalya'da yazar ve aydınlar yeni bir demokratik toplum bilinci oluşturma ve devlet yapısını yenileme sürecinde bir görev alma gereğini duydular. Böylece, özgürlükçü ve aktif bir kültür bilinciyle ulusun sorunlarına bir çözüm bulabileceklerdi. İdeolojileri ise toplumu devrim yapmaya çağıran, işçi sınıfının hakimiyetini ve ezilen kesimlerin kurtuluşunu hedefleyen, faşizm karşıtı bir ideolojiydi. Giorgio Bassani'nin sanatı işte bu Neorealist ortamda ortaya çıkmıştır. Ancak o diğer neorealist yazarlardan farklı olarak politika ve ideolojiden uzaktır ve yaşadığı kent olan Ferrara'da, kendi gibi Yahudi olan kişilerin, bizzat tanıklık ettiği dramlarını çok yalın bir dil ile yansıtmaktadır ve Yahudilerin bu kötü yazgısının nedenlerine bir yanıt aramaktadır.

Abstract

In seguito alla Seconda Guerra Mondiale, in Italia, gli scrittori ed intellettuali hanno sentito il bisogno di avere un ruolo attivo nel processo di formare una nuova e democratica coscienza sociale e di rinnovare la struttura statale. Così, con una coscienza liberale ed attiva avrebbero rimediato i problemi della nazione. E la loro ideologia era un'ideologia antifascista che invitava la società a fare una rivoluzione e che mirava al potere della classe operaia e alla liberazione degli oppressi. L'arte narrativa di Giorgio Bassani s'è formata ecco in quell'atmosfera neorealista. Però, lui, diversamente da altri scrittori neorealisti, si tiene lontano dalla politica ed ideologia e con un linguaggio molto comprensibile riflette i drammi testimoniati personalmente da lui stesso, di alcuni uomini e donne, ebrei anche loro come

* Öğr. Gör. Dr. Ank. Üniv. D.T.C.F. İtalyan Dili ve Ed. Anabilim Dalı

Bassani, nella lor o città Ferrara. E intanto cerca una risposta aile ragioni di auesto cattivo destino degli Ebrei.

İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım, Yahudi halkın işkence gördüğü toplama kampları, Nagazaki ve Hiroshima'ya atılan atom bombalan gibi olaylar sosyo-ekonomik düzeyde toplumları etkilediği gibi, ahlâk, felsefe ve edebiyatta da önemli değişikliklere yol açmıştır.

İtalya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan demokratik bir toplum bilinci oluşturma ve yıpranmış devlet yapısını yenileme gereksinimi, o devrin yazar ve aydınlarının bu yeni oluşum içinde rol üstlenmek durumunda olduklarını anlamalarına neden olmuştur. Böylece ulusun sorunlarına bir çözüm bulacak özgürlükçü ve aktif bir kültür oluşturma yolu tutulmuştur. Bu yeni kültür gerçekçi ve toplumcu bir kültürdü. Edebiyat ise toplumu yapılandırmak ve yeni bir gerçek oluşturmak için bir araç olarak algılanıyordu. Bu durumda aristokrat ve yalnız edebiyatçı figürü yerini, sosyal içerikli, topluma bir mesaj vermek amacı güden yapıtlar üretecek edebiyatçı figürüne bırakmalıydı. Günün ideolojisi, toplumu bir devrim yapmaya çağıran özgürlükçü, adalet duygularıyla bezenmiş, işçi sınıfının hakimiyetini ve ezilen, sömürülen kesimlerin kurtuluşunu hedefleyen bir ideolojidi. Gramsci ve Gobetti bu ideolojinin önderleriydi. Yapıtlarının konularını birey - topluluk, aydınlar - halk, kültür - toplum, özgürlük - eşitlik arasındaki ilişki, monarşinin ve faşizmin çöküşü, okur-yazar olmamanın getirdiği sorunlar oluşturmaktaydı.

Savaşın acımasızlığı ve kısımları, değişen sosyal durumlar, yitirilen umutlar, toplumun yeniden oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştı ve tüm bunlar beraberlerinde, teknolojik uygarlığın gelişimini savunan Marksizm, Yeni Pozitivizm ile totaliter ideolojilerin ve Yeni Kapitalizm'in dışlayışının tehdit ettiği insanın yoğun yalnızlığını ve sıkıntılarını yansıtan Varoşçuluk akımlarını getirmişlerdi.

Giorgio Bassani'nin (1916-2001) sanatı böyle bir atmosferde şekil aldı. Acı savaş deneyimi, soykırım, ırkçı baskılar ve yasa dışı mücadele, Bassani'nin Ermetizm'den ayrılıp gerçekleri ve o ortamda yaşam sürdürebilmenin anlamını aramaya koyulmasına neden oldu. Savaş sonrasında edebiyat akımı Neorealizm'di. Bu akım, savaşın ve Faşizm'e karşı verilen mücadelenin ardından gerçeği sorgulamaktan ve edebiyatın da bu mücadelenin, eylemin bir parçası olmasını öngören o tarihsel süreçteki gereksinimleri karşılama arayışından ibaretti. Neorealizm, dünyaya yeni bir bakış açısını, Faşizm karşıtı harekete özgü yeni bir ideolojiyi ve ahlaki içeriyordu. Bu akımın temsilcilerinde, eski yönetici sınıfın çöküşünün ve yeniden yapılanma gereksiniminin bilinci vardı. Bu dönem yapıtlarının konularını direnişçiler, işçiler, grevler, bombalamalar, kurşuna dizmeler,

toprak işgalleri oluşturuyordu ve sergilenenler, tarihi olaylar, anılar ve bunların somut belgeleriydi. Neorealist yazarların başlıca hedefi, bu denli acı ve trajik anıların unutulmasını engellemek ve ideal koşulları oluşturabilecek unsurları araştırıp bulmak için bu deneyimleri hep göz önünde tutmaktı. Dil de yeni insanî ve toplumsal değerlerin ivedilikle anlaşılmasını sağlayacak şekilde günlük konuşma dili, yöresel dildi. Yöresel dil yapıt kahramanının rolünün önemini iyice arttırıyordu.

Bassani ise zamanın diğer yazarlarından farklı olarak yalın habercilik ve ideolojik tavır gibi bir takım Neorealist şekillerden uzak kaldı. Yapıtları tarihsel açıdan faşist diktatörlükten, savaşa ve Direniş'e, savaş sonrasında yeni bir toplumsal ahlak oluşturma umutlarına ve bu umutların gerçekleştirilemeyip çöküşüne kadar uzanan yıllarda yer almaktadır. Bu tarihi süreç içinde, yalnızlık ve dışlanmışlık duygularını, kendisinin de dahil olduğu burjuva sınıfının politik yetersizliğini ve beceriksizliğini, bir başka ırktan, Yahudi ırkından olmanın getirdiği acıları vurgulamaktadır Bassani'nin yapıtları.

Bassani, ilk Ferrara hikayelerini yazdığı 1953 yılından itibaren hep Ferrara'da ve belli bir edebiyat dünyası içinde bulunmuştur. 1973 yılında "*Dentro le mura*" (*Surlar içinde*) adıyla yayınlanan öykü kitabı da yazarın, anlamaya çalıştığı karmaşık bir geçmişi telafi etme arzusuyla, hep o eski konulara döndüğünü doğrulamaktadır. Bassani'nin tüm yapıtları belli bir sosyal ortamın ve tarihsel dönemin anımsanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu tarihsel dönem Faşizm'in ve Yahudi trajedisinin başlayıp tamamlandığı dönemdir. Ancak Bassani'nin anlatımında trajedi yer almaz, çünkü yapıtlarında dram değil sorgulama vardır. Bu da onun, ırkçı ayırım, ölüm gibi belli konular üzerinde sürekli durması ile kendini göstermiştir. Bu konular belli tarihi olaylardan kaynaklansalar da, Bassani'nin yapıtlarında düşünsel ve varoluşsal bir boyut alırlar. Yani, yazar, acılar ve ölüm üzerine düşünmek ve bunlara önce sosyal bir yanıt sonra da bireysel bir anlam vermek için tarihe dalmaktadır. Bassani trajedilerine tanık olduğu kişilerin olaylarını, hayatta kalmış olmaktan dolayı belli bir suçluluk duygusuyla anımsamaktadır. Onu geçmişe bakmaya iten o ölümlerdir. Onun eserlerindeki kahramanların trajedilerine "*gönüllü olarak katılmasının nedeni onların yalnız hayallerine, umutsuz uğraşlarına, zavallılıklarına duyduğu acıma duygusundan başka bir şey değildir.*"

Bassani, kendisi ile yaşamın gerçeği arasında bir bağ oluşturmak, tüm varoluşunu altüst eden olaylara bir neden, bir kaynak, bir gerçekçe bulmak için geçmişe döner. Dünya ile kendisi arasında tekrar bir ilişki oluşturmak ve bu ilişkiye bir doğallık, bir uyum kazandırmak ister. Kopan bağlarını yeniden birleştirme, varlığına bir anlam ve bir devamlılık kazandırma

¹ Bassani, 1960: 165-166.

gereğini hisseder içinde. Onu sürekli geçmişini incelemeye iten bu dürtü, tüm yapıtlarının hareket noktasını oluşturur.

Çevresinde sonsuz bir boşluk yaratan savaş kabusundan sağ çıkmış olmanın verdiği şaşkınlıkla uyanır. Bu uyanış, onun kendi varoluşunu da kuşkuya düşüren bir uyanıştır.

Bassani'nin sürekli anılara başvurması söz konusu olduğunda, bir çok eleştirmen Proust çağrışımlarından bahsetmektedir. Çünkü o, daha önceden varolmuş olduğunun bilincinde olmadığı için, varlığını sürdürmekte olduğunun da bilincinde değildir.

Oysa Bassani'deki boşluk duygusu, geçmişle olan bağlantı kopukluğundan kaynaklanan kimlik eksikliğidir. Bu yüzden Bassani'nin geçmişe dönüşü, yaşamını, kesintiye uğradığı yerden tekrar başlatıp sürdürme gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Geçmişte kendine bir destek aramaktadır. Kendini yeniden bulmak için anımsamak zorundadır geçmişini:

*"Geçmişini telafi etmek mümkün o halde. Yine de, eğer gerçekten telafi etmek isteniyorsa, her an biraz daha uzayan bir tür koridoru aşmak gerekiyor. Orada, aşağılarda, koridorun siyah duvarlarının kesiştiği uzak, ışıklı noktanın sonunda durmakta yaşam...."*²

Ama Bassani bu siyah duvarlı koridor boyunca yaptığı uzun yolculuk sonucunda geçmiş olayların ağırlığından başka bir şeye rastlamaz. Bu olaylar onun ruhunda büyük bir acı, bunları unutmaya çalışanlara karşı da sonsuz bir öfke uyandırır.

Bassani'nin yapıtları Yahudi ırkının dramından yola çıkmaktadır hep. Bu hareket noktası aynı zamanda onun bireyselliğini de belirlemektedir. İşte bu noktada Bassani bir ikileme saplanmaktadır: bu olaylar aslında nereden çıkmıştır ve bu insanlar için ne anlam ifade etmiştir? Yine bu sorularla Bassani geçmişe dönüp çocukluk anılarını düşünmekte, kişileri ve olayları incelemekte ve bütün bunların altında yatan gizemi bulmaya çalışmaktadır. Bu çaba onu Yahudilerin yazgısını incelemeye götürür.

*"Ferrara'lıların geçmişinde bütün bu olayların gerçekleşmesine neden olan şey neydi? Yoksa bu olayların kaynağında Yahudi ırkının yapısal özelliklerinin veya yazgısal faktörlerin bilinçsiz bir payı mı vardı? Nereden geliyordu bu kendini soyutlama, boyun eğme, mahkûm olma hali?"*³

Bu incelemeyi yaparken kronolojik sıralamayı gözardı etmekte, ama böylelikle incelemeye daha geniş bir boyut kazandırmaktadır .Yani geçmiş ile gelecek arasında bir bağ oluşturmaktadır. Şöyle ki geçmiş, gelecekte gerçekleşecek olayların akışında aktif bir etkiye sahiptir. Bu, Massimo

² Bassani, 1972: 142.

³ Grillandi, 1972:68.

Grillandi'nin de belirttiği gibi, "(...) birbirini asla yok edemeyen ama, nedenden etkiye uzanan sağlam bağlarla birbirine bağlı, geçmişe ve sorunlarına yöneltilen Croce tarzı bir bakıştır".⁴

Bu arada, Bassani'nin tarihsel bir dramın içinde yer alan birey dramının ardında saklı olması gereken bir gerçeği bulmak için tarihi, duygusallığa bilinçli olarak yer vermeksizin büyük bir netlikle incelemesi, onu Proust'tan ayırmaktadır. Proust'un geçmişe dönüşü tamamen istem dışı, duygusal bir olaydır: "(•••)• İşte geçmişimiz için de aynı şey söz konusu. Onu çağrıştırmaya kalkışmak yararsız, zekamızın tüm çabaları boş. Geçmiş, bulunduğu ortamın ve birtakım nesnelere hareket alanının dışında (onu bize bu nesnelere çağrıştırabileceğini düşündüğümüzde), bizim tahmin bile edemeyeceğimiz bir yerlerde gizlenmekte..."⁵

Oysa Bassani isteyerek, mantıklı bir şekilde geçmişe bakmaktadır. Bir takım çağrışımlar ile değil, kesin, teknik bir çaba ile, hiçbir zaman yok olmayacak geçmişini incelemektedir: "(.....) Geçmiş ölmedi... hiçbir zaman da ölmeyecek. Ondan yalnızca uzaklaşıyor: her an biraz daha."⁶

Bassani'de mantık asla duygusallığa yenilmemektedir. Bu yönüyle de Montale'yi anımsatmaktadır. Montale gibi yapıtlarındaki kişilerin gizemliliğini, içe dönüklüğünü paylaşmaktadır bu anlamda. Geçmişini anımsayarak bugünü anlamaya, çözümlenmeye çabalamaktadır. Çünkü geçmişteki en olağan bir olay, bir an, en özelliksiz bir şekil, bir kişi onun araştırmakta olduğu o gerekçelerin, nedenlerin kaynağını oluşturabilir. Proust'a anılar mutluluk veriyordu, oysa Bassani ve Montale'ye acı yüklemektedir.

Montale de aynı şekilde şiirlerinde, kaybolmuş izlerini geçmişte bulmaya çalıştığı kişilere yer verir ve geçmişte değerlendirilmemiş fırsatlardaki gizemi araştırıp, bir yaşam dersi çıkartmaya çalışır bunlardan:

".... kar beyazı çiniden bir nokta
seni gören kararmış aynaya
farklı bir şekilde anlatmakta
zincirleme hatalarla dolu bir tarihi
ve kazımakta onu, silgilerin ulaşamadığı o yere
Senin efsanen, Dora!

İşte yazılı orada.

⁴ Grillandi, 1972:22.

⁵ Proust, "La strada di Swann".

⁶ Bassani, 1972: 143.

*Ne ister ki senden? Alçaltmıyor sesini
Neyse o, kader mi, efsane mi...
Ama geç oldu artık, hep biraz daha geç."*

Bassani geçmiş, tarihteki olayları yeniden bir araya getirerek, tekrar oluşturur. Mezarlar ve mezar taşları orada anıları tazelemek için hazır beklemektedir. Onbir Ferraralı'nın faşistler tarafından kurşuna dizildiği 'Fossa del Castello'nun duvarından *"Una notte del' 43 "* (1943 Yılı'nın Bir Gecesi); Mazzani sokağındaki bir taş levhadan Geo Jozs'un hikayesi çıkmıştır. *"Il giardino dei Finzi-Contini"* (Finzi-Contini'lerin Bahçesi) nin konusu da Etrüsk mezarlarına bakarak hayal gücünü kullanmasıyla doğmuştur. *"La passeggiata prima di cena"* (Akşam Yemeği Öncesi Gezinti) adlı öyküyü de eski bir Ferrara kartpostalından yola çıkarak yazmıştır.

Bassani öykülerini yazarken, olayların özündeki gerçeği başka insanlara göstermeye çalışmaktadır. Kendisi için ise, bir Yahudi olarak kendisinden hep esirgenmiş olan tarihî- sosyal bir kimliği bulmaya çalışmaktadır.

Gian Carlo Ferretti, Bassani'nin olayları incelerken bireysel sorunlar üzerinde durup, olayları sonuna kadar tarihsel olarak değerlendirmedeğini vurgulamaktadır. Ona göre yazarda belirsiz ve tamamlanmamış şeyler üzerinde odaklanma eğilimi vardır ve bu yüzden hiçbir çözüm bulamadan kuşkular ve sorularla boğuşan kişilere saplanıp kalmaktadır ve, bu kişilerin durumunu ters yüz ettiği için çelişkiler içindedir. Eleştirmen, geçeğin net bir açıklamasına varabilmek için gerekli olan ideolojik bir inancın, tarihî-sosyal bir görüşün yazarda bulunmadığını düşünmektedir:

*"Yazarda, gerçeğin en küçük unsurlarından bir tarihî görüş çıkarma eğilimi var, ama her şeyi o zemine taşımak için gerekli olan olay kahramanlarının kişiliklerinin, onların içsel krizlerinin derinliklerine inebilmek için kaçınılmaz olan ruh ve ideal gücü eksik."*⁸

Gerçekten de Bassani kahramanlarının dramlarının derinliklerine iner, ancak onların dramlarına bir yanıt oluşturacak tarihsel bulguya ulaşamaz. Onu en çok ilgilendiren şeyin, kendi içinde sosyal benlik ile özdeşleşen bireysel benlik olduğu söylenebilir. Çünkü bütün kişileri tek bir bütünün parçasını oluşturmakta, yani hepsinin de ortak özelliği Yahudi topluluğuna ait olmaktır. Bu 'Yahudi kahraman'ın içinde de hep bir gizem vardır. Bassani bu gizemi çözebilmek için sürekli olarak, kendini de içine koyduğu bir analiz yapmaktadır, öyle ki bu kahramanlar sonuçta yazarın bir izdüşümü haline gelirler. Bassani, kendisini de politik ve sosyal sorunların içine katan ahlakî bir gereksinimden yola çıkmaktadır ve bu onu sorunlar üzerinde

⁷Pazzaglia, 1979: 1102.

⁸Ferretti, 1964,33-34.

düşünmeye zorlamaktadır. Kendisini bu sorunları göğüsleyecek güçte hissetmez, çünkü insanların hep aynı hatalara düşmeye hazır olduğuna, hep kendilerini ve gerçeği yinedediklerine inanmaktadır. Bu yüzden de varolmanın önemini bireyin gerçeğinde bulmayı yeğler.

Bassani'nin yapıtları bir tarihî analizden kaynaklanmaz ve o bu analizi bir türlü sonuçlandıramaz, çünkü bireyin gizeminde kendini kaybeder. Bunun nedeni, söz konusu insanların gizeminde tarihî olaylara bir yanıt ararken, yanıtların kişinin kendisini de aşan evrensel bir felsefi-varoluşsal düzeyde olduğunun farkına varmasıdır. Zaten ideolojik veya sosyolojik romanlar yazmak gibi bir niyeti de asla yoktur:

*"Hiçbir zaman sosyolojik kitaplar ortaya çıkartmak için yazmaya koyulmadım. Faşizm, benim gençliğime ait olaylarda, kendi ahlaki deneyimim için bir açıklama yapmama, bir açıklama aramama yaradı yalnızca."*⁹

Yapıtlarındaki kişilerin olayları, ait oldukları topluluğun, Yahudi topluluğunun içinde bulunduğu şartlarla ilintilidir. Bassani Yahudi burjuva sınıfını, bu sınıfın çözülme evresinde incelemekte ve bu çözülmenin iç ve dış nedenlerini araştırmaktadır. Bu kişilerin yazgısı, belli bir sınıfa ait olmakla belirlenmiştir. Bu nedenle Bassani'de birey ile sosyal kimlik arasında güçlü bir bağ vardır.

Ferretti'ye göre yazarın tüm yapıtlarında ve özellikle de *"Ferrara Öyküleri'inde* iki durum arasında büyük bir çelişki bulunmaktadır: *"tarihi inceleme eğilimi ve bireyin çözümlenemez iç dünyasını gerçeğin monoton akışından soyutlama eğilimi"*.¹⁰

Oysa Bassani Yahudi ırkında, bu ırktan kişilerin oluşturduğu toplulukta, bireyde tarihî olaylara bir yanıt aramaktadır. Bireydeki gizem tarihteki gizeme bir yanıt oluşturacaktır. Aynı zamanda kendinden söz ederken de, ait olduğu topluluktan söz etmektedir. Yani halkının öyküsü, bir anlamda, onun kendi özgeçmişidir. Belirgin bir şekilde yalnızca tarihî bir dönemden hareket ederek, hep biraz daha öznel olan bir araştırma yapmaktadır. Örneğin *"Ferrara öyküleri"* nde Yahudi bireyin soyutlanması, iletişimsizliği, *"Gli occhiali d'oro"* (Altın gözlük) adlı öyküde onun yazar ile özdeşleşmesine ulaşır ve nihayet *"Dietro la porta"* da (Kapının arkasında) Bassani dramı kendi içinde yaşamaya başlar. İlk öykülerindeki üçüncü şahıs zamiri kullanımı da aslında birinci şahsın, 'Ben' in bir izdüşümüdür.

Nasıl Yahudi sorunu bireydeki çelişki ve karmaşadan kaynaklanıyorsa, tek bir kişinin dramı da, Yahudi sorunu da tarihî bir çerçeve içinde yer almaktadır.

⁹ Varanini, 1970: 49.

¹⁰Ferretti, 1976: 152.

Bassani, geçmiş ile gelecek arasında oluşturduğu bağın geçen zamanı telafi etmeyi başaramadığının bilincindedir. Bellek gerçekten varolmuş olan durumları ve duyguları yeniden oluşturmaya yetmez. İşte bu yüzden ki Bassani kendini anıların akışına tamamen terk etmez. Yalnızca bilinçli olarak, zamandaki bir takım anları, aralarında bir bağlantı kurabilmek için bir araya getirmeye çalışır. Bu anı parçaları, yazarın hayal gücü sayesinde bir zaman sentezi haline gelirler, ama bu da beraberinde, zamanda durağanlığı getirir. Bassani de telafisi mümkün olmayan bir dünyadan onu ayıran uzaklığın ve boşluğun bilincindedir. Bu uzaklığı ortadan kaldırmak için kendi içinde bir araştırmaya koyulur. Bu, onun kendisiyle 'kaybolmuş ve yabancılaşmış' bir gerçek arasında bir bağ bulmak için yaptığı bir araştırmadır, ama *"Finzi-Contini'lerin bahçesi'nin sonunda belirttiği gibi, ancak kendi bilincinin derinliklerinde bulabilecektir bu bağ: "benim Micöl Finzi-Contini ile olayım burada bitiyor. Benim buna ekleyebileceğim şeyler Micol'e değil, ancak bana ilişkin şeyler olabileceğine göre, bu öykünün de burada sonlanması doğru olur."*¹¹

Bassani kendi içinde yaptığı araştırmayı, *"Dietro la porta"* ile tamamlar. Bu araştırmada kötülüğün her birey içinde var olduğunu ve kurbanlar ile eziyet edenler, masumlar ile suçlular arasında bir ayırım yapmanın imkansız olduğunu anlar *"Airone"* de ise ölüm aracılığıyla acıları alt edip kurtuluşa ulaşır. Bu yapıtın kahramanının intiharı, ölüme karşı kazanılan bir zaferdir ona göre. Çünkü başkaları tarafından dayatılmış bir son değil, kişinin hür seçimidir bu. Böylece de ona hep acı vermiş olan Yahudi dramına, yani ölüme mahkum edilmişliğine karşı kazanılan zaferdir. Artık içinde yaşadığı an ile hiçbir bağının olmadığını bildiği ama onun bir parçası olmaya devam edecek olan geçmişe acı duymaksızın, belli bir mesafeyi koruyarak dönebilecektir. Bassani bu bilince ulaştıktan sonra yazdığı *"Odore del fieno"* da (*Kuru Otların Kokusu*) bunu şöyle açıklamaktadır:

*"Ayrıca anlamıştım ki bir anlatımın gerçekten anlamlı ve şiirsel olması için bütünüyle kayıtsız görünmesi de gerek (...)"*¹²

Görüldüğü gibi Bassani'nin yapıtlarında gerçeğe bir açıklama getirebilmeyi amaçlayan nesnel tarihî bir eğilimden, tamamen öznel, kişisel ve ideolojik unsurlardan uzak bir eğilime doğru giden bir gelişim vardır. Kendini Ferrara ile özdeşleştirip, korkunç olayların yarıda kestiği geçmişinde kaybolan köklerini arayarak ulaşmaya çalıştığı kimliğini, artık sanatsal çabalarla bulmayı yeğler. O zamanlara duyduğu özlem ise geçmişin anıları arasında yok olur.

¹¹Bassani, 1962,291.

¹² Bassani, 1972,144.

Carlo Levi, Primo Levi, Corrado Alvaro, Vasco Pratolini, Pier Paolo Pasolini, Italo Calvino, Leonardo Sciascia ve Alberto Moravia gibi bu dönemin yazarları Neorealist ortamda değerlendirilirken, Bassani'nin yazarlığı ideolojik ya da politik unsurlar içermez. O yalnızca, kendisi de Yahudi olduğu için Yahudiler'in yazgısını incelemeye ve trajedilerinin nedenlerini ve o yazgıda gizli gerçeği keşfetmeye çalışıp, bizzat tanıdığı ve o acı yazgıyı birlikte paylaştığı Ferraralılar'ın dramını anlatır. Dışlanmışlık ve yalnızlık Bassani'nin edebiyatının ana motiflerini oluşturmaktadır. Zamanın tüm diğer yazarlarıyla olan farklılıkları bir yana, Bassani, Carlo Cassola ile bazı benzerlikler göstermektedir. Cassola'nın da Faşizm karşıtı yazıları ideolojik ve politik olmaktan çok, Bassani'ninkiler gibi ahlakçıdır ve sonradan bir varoluş arayışına dönüşmektedir. Ancak Bassani söz konusu benzerliğe tamamen karşıdır ve bunu şöyle ifade etmektedir:

"Bilmek isterdim: Cassola ve Bassani arasında ne gibi bir ilişki olabilir ki? Açıkça, Bilenchi'den pek de uzak olmayan ermetik kökenli, yani Katolik ve Toscana'nın huzurlu topraklarında tarımla uğraşan küçük burjuvaziye mensup Cassola'nın, Croce formasyonuna sahip olup, Ferrara'nın tarımla uğraşan Yahudi burjuva ortamında yetişmiş Bassani ile ne gibi benzerliği olabilir ki? Ben tarihçiyim ve bunu, kahramanlarımın kişisel gerçeklerini de içine kattığım tarihsel analizlerle kanıtıyorum. "Finzi-Contini'lerin bahçesi", tarihsel bir açıdan, benim tarafsızca XIX. ve XX. yüzyıllar arasındaki İtalya hakkında 'geçerli' olarak nitelendirebileceğim bir eleştiri kitabı; ve içinde tüm kanıtlar, belgeler var, ama bunları bir sergileme zevkiyle eklemedim. Bunları yazma nedenim haberciliğin tek başına bir işe yaramadığına inanıyor olmamdır ve işte bu yüzden, iyi bir idealist olarak, haberi öykü şekline dönüştürüyorum. Oysa Cassola öncelikle haberi gözlemliyor: o, genç Pratolini'nin ve Bilenchi'nin çıktığı kalıptan, ve gerçekten de yazar olarak doğduğuna inanıyor: o, bir mucize eseri ve sözcüklerle anlatılamayacak büyüklükte bir lütf ile aydınlandığını düşünüyor... Beni Cassola'ya yaklaştırmak ancak kuşaksal olarak mümkün olabilir. Bu, yeni dönem eleştirisinin pek sevdiği bir tarzdır, çünkü Bassani ve Cassola'yı benzeştirerek ve her ikisini de aynı kuşaksal yazgının içine dahil ederek, Bassani'yi ve edebiyat dünyasını, aynı şekilde Cassola'yı ve yazılarını kendi içlerinde ayrı ayrı incelemenin yararsız olacağı açıktır: burada her ikisinin de ait oldukları, kuşağa ilişkin soyut bir konu devreye girecektir, ve yine burada yok edileceklerdir. Cassola'da Tolstoy etkisi var, bende ise Croce etkisi, ve bu belli bir ahlaki benzerliği açıklamakta: ama sanat açısından ortak pek bir şeyimiz yok, tabii oldukça anlamlı olan belli bir dil yoksullaşmasını saymazsak."¹³

¹³ Bassani, 1959, 'Nuovi Argomenti' de yayınlanan bir söyleşiden: 6.

Yine de Bassani'nin Carlo Cassola ile birlikte, 1956-1957 yılları arasında İtalyan Edebiyatında oldukça büyük yer kaplayan idealleri, ahlak ve biçimle ilgili krizi dile getiren yazarlardan olduğu söylenebilir. Bu yıllar, o zamanın 'ara kuşak' diye adlandırılan birçok yazarı ve aynı zamanda bir önceki kuşağa ait, Direniş'i bir karar anı ve kendi kültürel-edebî gelişimleri için temel bir deneyim olarak yaşamış olan yazarlar için huzursuzluklar, tatminsizlikler ve pişmanlıklarla dolu yıllardı. Gerçekten de bu yıllarda karmaşık ve isyankar bir ruh durumu hakimdi yazarlarda. Bu ruhsal durum kendini Direniş'te yavaşlamış bir devrim ve savaş sonrasında ise tam bir politik, toplumsal çöküş olarak göstermişti ve kurtuluş mücadelesinde ve sonrasında uğruna savaşılmış olan antifaşist ideallerin gerçekleştirilebileceğine olan güvensizlik iyice artmıştı. Toplumdaki sorunların ve birlikçi fikirlerin yarattığı ve Neorealizm'in, edebiyattan, sanata ve sinemaya kadar bütün dallardaki ürünlerini son derece güçlü bir şekilde etkileyip, Neorealist akımı tamamen kendine özgü ve saldırgan bir öncü hareket haline getiren kriz artık birçok yazarda iyice kendini göstermeye başlamıştı.

"Cassola ve Bassani'nin denemeleri, bizi savaş sonrası İtalyan Edebiyatında oldukça yaygın, çeşitli 'engagements' ve Neorealist girişimleri içeren ve -iyi yapılmış- romanın özellikleriyle ilintilendirebileceğimiz bir görüntüyle karşı karşıya getiriyor. Beach tarafından "Yirminci Yüzyıl Romanının Tekniği" adlı ünlü kitabında önerilip sistematik olarak uygulanan bu —iyi yapılmış- teriminin, artık oldukça yaygın bir kullanımı vardır.

Bu tür —iyi yapılmış-romanın başlıca özelliği bunu gerçekleştirmek için gösterilen tutarlı bir vasatlık çabasındadır. Bu vasatlık, her tür deneysel çalışma ve tek yönlü ve kuralcı düzenden uzak kalınarak yazı tekniğinde, ve günlük dildeki direkt konuşmalardan ve entelektüel içerikten uzak kalınarak da dilde bulunmalıdır.(...)"¹⁴

Bassani'de, Faşizm baskısı altında geçen yılların getirdiği ve sonrasında da İtalyan toplumundaki karmaşık sorunlardan, güven duygusu eksikliğinden kaynaklanan büyük bir umutsuzluk vardır ve geçmişte yaşadığı acılar onun yapıtlarında ve yaşam görüşünde yoğun bir umutsuzluk olarak kendini göstermektedir:

"Tüm yaşamımda, çocukken, gençken, yetişkin bir adamken, birçok kez mutsuz oldum; tekrar o günleri düşündüğümde, birçok kez, nasıl derler, umutsuzluğun en dibine dokundum. Yine de benim açımdan en karanlık olan dönem, lise birinci sınıfa devam ettiğim yıl, 1929'un Ekim ayı ile 1930'un Haziran ayı arasındaki, sıklıkla anımsadığım dönemdir. O zamandan bu yana geçen yıllar pek bir şeye yaramadılar: orada gizlice kanayan, bir yara

¹⁴ Barilli, 1980:211-212.

olarak kalan o acıyı dindirmeyi başaramadılar. İyileşir miyim ki? Kurtulur muyum acaba? Hiç bilmiyorum mümkün olabilecek mi?¹⁵

Giorgio Bassani, savaş yıllarında ve sonrasında hem kendi yaşadıklarını, hem de İtalyan toplumunun yaşadığı sorunları, verdiği mücadeleyi gözler önüne sermiştir eserlerinde. Dolayısıyla bir belge niteliği taşıyan roman ve öyküleri, yaşadığı kent olan Ferrara'daki Yahudi toplumun savaş sonrasındaki sorunlarını gerçekçi bir şekilde yansıttığı için Neorealist ortamda değerlendirilmektedir.

Ancak Bassani yapıtlarındaki kahramanlara büyük bir acıma hissi duymaktadır. Bu yönüyle de zamanın Neorealist yazarlarından biraz daha uzaklaşırken, onu XIX. yüzyılın ünlü yazarı Alessandro Manzoni'ye yaklaştırmak mümkündür. Manzoni'de de acıma hissi çok geniş çaplıdır ve diğer bütün duyguların üzerine çıkar. Öyle ki eser kahramanlarına duyduğu bu his, dünyadaki tüm insanları da kapsar. Örneğin, "*/ promessi sposi*" (Nişanlılar) adlı romanında genç nişanlılar Renzo ve Lucia'ya karşı olan merhameti, Don Abbondio'ya ve hattâ Innominato'ya, Don Rodrigo'ya ve Innominato'nun şatosundaki yaşlı kadına kadar uzanır.

Bu acıma hissini dışında Bassani'yi Manzoni'ye yaklaştıran bir başka özellik ise tarihsel olaylara karşı duyarlılıklarıdır. Her ikisi de bir tarihî atmosferi, olaylara ve detaylarıyla, olduğu gibi canlandırır. Örneğin Bassani "*Ferrara öyküleri*" ve "*Finzi-Contini'lerin Bahçesi*" nde gerçekten olmuş olayları gündeme getirmektedir. Ama, Yahudi soykırımı, toplama kampları, çatışmalar gibi gerçek olaylara yalnızca değinmekte, onları belgelememektedir. Oysa Manzoni tarihi olayları, yerel makamlarca çıkartılan resmi duyurular gibi gerçek belgeler ilişitirerek desteklemektedir.

Tarihi olayları anlatırken, her iki yazar da, bir yandan olayların geçtiği yerleri gerçek adlarıyla yansıtırken, diğer yandan da hayâl ürünü bir takım yerlerden söz eder. Manzoni Lombardia'daki gerçek yollardan, meydanlardan ve binalardan söz ettiği gibi, prensin sarayı, Innominato'nun şatosu gibi kendi yarattığı yerleri de anlatır. Aynı şekilde Bassani de Giavecca Bulvarı, Fondo Bacchetto Sokağı, Certosa Meydanı ve Ferrara'nın surlarından söz eder ama, bu arada Finzi-Contini'lerin villası ve bahçesi tamamen hayâl gücünün bir ürünüdür.

Her ikisi de tarihsel olayları öyküleştiren anlatır ve habercilikten uzak dururlar. İşte bu, Bassani'yi Neorealist yazarlardan uzaklaştıran bir özelliktir. Çünkü Neorealist yazarlar, tarihsel olayları, aynen bir fotoğraf makinesi gibi, yorum ya da duygu katmaksızın anlatmaktadırlar.

¹⁵Bassani, 1991:615.

Manzoni tanık olmadığı bir geçmişteki tarihsel olayları, bulduğu belgelerden yola çıkarak, öyküleştiren anlatırken, Bassani tanık olduğu, bizzat yaşadığı olayları sergiler.

Sonuç olarak Manzoni XIX. yüzyılda İtalya'da Romantizm'in temsilcisi konumundayken, Bassani XX. yüzyılda nesnel Neoromantizm ortamında değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Barilli Renato, 1980, *La barriera del Naturalismo*, Mursia, Milano.
- Bassani Giorgio, 1959, 'Nuovi Argomenti' de yayınlanan bir söyleşisinden, Roma, Mayıs - Ağustos
- Bassani Giorgio, 1960, *Le storie ferraresi*, Einaudi, Torino.
- Bassani Giorgio, 1962, // *giardino dei Finzi - Contini*, Einaudi, Torino.
- Bassani Giorgio, 1972, *Odore del Fieno*, Mondadori, Milano.
- Bassani Giorgio, 1991, *Il romanzo di Ferrara*, Mondadori, Milano.
- Belleli Maria Luisa, 1976, *Invito alla lettura di Proust*, Mursia, Milano.
- Ferretti Gian Carlo, 1964, *Letteratura e ideologia*, Editori Riuniti, Roma.
- Ferretti Gian Carlo, 1976, *Letteratura e ideologia*, Editori Riuniti, Roma.
- Grillandi Massimo, 1972, *Invito alla lettura di Bassani*, Mursia, Milano.
- Pazzaglia Mario, 1979, *Antologia della Letteratura Italiana*, Zanichelli, Bologna.
- Proust Marcel, *La strada di Swann*, http://www.filosofico.net/Antologia_file/AntologiaP/proustl.htm
- Squarotti Giorgio Barberi, 1978, *Poesia e Narrativa del secondo Novecento*, Mursia, Milano.
- Tarizzo Domenico, 1972, *Marcel Proust*, Il Castoro, Firenze.
- Varanini Giorgio, 1970, *Bassani*, La Nuova Italia, Firenze.